

Ansvarsfordeling mellom voksne, barn og unge

Vi må tørre å snakke om hvor mye ansvar ungdommen har for sin egen psykiske helse

TEKST

Ivar Wathne Oftedal

PUBLISERT 1. april 2022

EMNER Barn og unge

I utgangspunktet var min henvisning til psykologiprofessor Ole Jacob Madsen i februarutgaven ment som et springbrett til mitt hovedpoeng – nemlig at vi må tørre å snakke om hvor mye ansvar ungdommen har for sin egen psykiske helse.

Madsens svar i marsutgaven inneholder betimelige innvendinger som bidrar til nyansering. Samtidig inneholder svaret hans problematiske antakelser. Madsen skriver nemlig: «Hele rettssystemet vårt har jo som utgangspunkt at mennesker er tilregnelige og dermed kan gjøres ansvarlig for sine handlinger. Noen unntak er det, deriblant barn under 15 år.» I mine øyne blir dette en søkt sammenligning. Jeg oppfatter det mer som stråmannsargumentasjon enn som et reelt forsøk på å i det minste erkjenne muligheten for at noe har skjedd med landets oppdragerpraksis. Rettssystemet og dets praksis – for ikke å nevne skolesystemet – har eksistert lenge, men rapportert psykisk uhelse blant barn og unge har økt. Jeg tror denne økningen skyldes variabler vi ikke har klart å kartlegge.

«Jeg opplever at det offentlige ordskiftet tynges ned av diagnosespråk»

Ukjente variabler

Basert på Madsens svar kan det imidlertid virke som om variablene ikke er ukjente. Med utgangspunkt i min betraktning av det som forståelig kan oppleves som et utfordrende oppvekstmiljø for barn og unge, skriver han videre: «Dermed er det heller ikke så rart at mange unge opplever mye stress og press, ikke minst hva gjelder skolen, som kommer ut som den fremste kilden til stress i Ungdata-undersøkelsen.»

LES OGSÅ

Barn og unges ansvar for eget liv

Hvis vi først skal snakke om ansvar og ansvarsfraskrivelse, bør vi kanskje starte med de voksne?

Det er definitivt på sin plass å gjennomføre en grundig evaluering av hvilke ytre faktorer som kan være av betydning. Da kan Ungdata-undersøkelsen være et nyttig hjelpemiddel. Det føles derfor overflødig å måtte påpeke alle de metodologiske begrensningene ved denne undersøkelsen, og det faktum at den på ingen måte sier noe om årsaksforhold. Forskerne i NOVA understreker selv, om den statistisk observerte sammenhengen mellom psykiske helseplager og opplevd skolestress: «Dette viser at det er mange av de samme ungdommene som rapporterer om skolestress, som også rapporterer psykiske plager, uten at dette sier noe om hva som er årsak og hva som er virkning» (NOVA, 2020). Jeg tror ikke vi er utprøvende nok med hensyn til mulige ukjente variabler i dette årsaksforholdet. Sannsynligvis finnes det årsaker som – enn så lenge – forblir ukjente for oss.

Diagnosespråkets felle

Jeg opplever at det offentlige ordskiftet tynges ned av diagnosespråk, ikke minst understøttet av alt som med den største letthet kan finnes på nettet. Der Madsen poengterer påvirkningskraften til selvhjelpsgjennomsyret Insta-inspo og Jordan Peterson-klipp, glemmer han å nevne visse andre problematiske forhold i dagens SoMe. Blant annet høyst tvilsomme instruksjonsvideoer på TikTok om hvordan man kan diagnostisere seg selv, og dermed få en bekreftelse på at de kjipte dagene ikke skyldes annet enn sosial angst og en mulig personlighetsforstyrrelse. Da er man i det minste fritatt fra å gjøre noe med opplevelsen av hverdagen, som uansett er prisgitt ens selververvede diagnose. Dette bidrar ikke til håndtering av transformativ livskriser, men til en passiv tilnærming til både transformativ livskriser og livet for øvrig. En særdeles dårlig langsiktig løsning, spør du meg.

LES OGSÅ

En psykologi uten psyke, en psyke uten samfunn

På samme måte som vi raserer regnskoger, artsmangfold, jordsmonn og vår egen fremtid, raserer vårt samfunn også menneskets naturlige livsfaser.

Som poengtert i februarutgaven er jeg delvis enig med Madsen. Det er ikke Insta-inspo og Jordan Peterson, men voksne rollemodeller, lærere, aktivitetsledere og – viktigst av alt – foreldrene som bør utgjøre våre oppdragere. Likevel stiller jeg meg altså tvilende til noen av Madsens premisser for at det er galt å legge ytterligere ansvar på ungdommens skuldre. Mine tvil dreier seg om den ukjente årsakssammenhengen mellom opplevd

stress og press, og opplevde psykiske helseplager. Som NOVA (2020) påpeker, forblir dette en kausal gråson. Det er vår jobb å utforske den.

En kritisert filosofi er ikke nødvendigvis utdatert

Madsen er ikke så sikker på hvor mye hjelp vi kan hente fra eksistensialistisk tenkning. Jeg oppfatter ham som kritisk til en filosofi som i hans øyne forfekter «å omfavne ens skjebne». For meg blir dette en reduksjonistisk tolkning av både Nietzsche og Heidegger. Man skal selvsagt ikke legge seg på ryggen og akseptere upåvirkelige livshendelser i påvente av bedre tider, men i stedet søke innsikt, lærdom og forhåpentligvis håndtering og mestring. Dog ikke i form av et påtvunget obligatorisk skolefag. En slik tilnærming trenger ikke nødvendigvis være en forløper til slavemoralen, slik Madsen parerer. Det kan vel så godt forårsake det motsatte – nemlig at unge mennesker innser sin egen påvirkningskraft og dermed søker autonomi framfor underkastelse, innsikt framfor formynderi og ydmykhet framfor overlegenhet.

Kanskje bør Madsen spørre seg om hvorfor et visst Nietzsche-sitat i det hele tatt har blitt så populært?

Rettelse

I Ivar Wathne Oftedals debattinnlegg Trenger livsutfordringer, ikke diagnoser i februarutgaven har to setninger under mellomtittelen Nedtyngnet debatt endret mening i korrekturen. Det korrekte skal være: «Mens jeg skriver mine refleksjoner rundt muligheten for at dagens strategi for å slå ned økningen i psykiske plager hos ungdommer er feilslått, slår de meg som noe utidsmessige. Ikke fordi jeg er skeptisk til fornuftsgrunnlaget mitt, men fordi jeg ser at det strider imot en oppfatning som i dag virker å være så fastgrodd og kanonisert at den har blitt nærmest ubestridelig, nemlig at all informasjon om psykisk helse er god informasjon.» Vi beklager. Red.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 59, nummer 4, 2022, side 302-303

TEKST

Ivar Wathne Oftedal, psykologistudent ved Universitetet i Bergen

+ **Vis referanser**

Madsen, O. J. (2022). Barn og unges ansvar for eget liv. Tidsskrift for Norsk psykologforening, 59(3), 222-223.

NOVA. (2020, 23. januar). Stress, press og psykiske plager blant unge. Ungdata. <https://www.ungdata.no/stress-press-og-psykiske-plager-blant-unge/>.

Oftedal, I. W. (2022). Trenger livsutfordringer, ikke diagnoser. Tidsskrift for Norsk psykologforening, 59(2), 132-133.